

VERANTWOORDING VAN EEN ADVIES.

Onderwerp : restauratie orgel Hoofdstraatkerk.
Van : de orgelcommissie,
Voor : de Kerkenraad Algemene Zaken,
de Wijkraden.
Datum : 12 januari 1999

INLEIDING

Op maandag 12 januari j.l. heeft de orgelcommissie, na overleg met haar adviseurs dr.A.J. Gierveld en drs. A.Ezinga, aan het moderamen van de Kerkenraad Algemene Zaken en het moderamen van de Commissie van Beheer het volgende advies gegeven:

"De orgelcommissie en de genoemde adviseurs stellen de K.A.Z voor de firma Pels & Van Leeuwen te 's Hertogenbosch voor 1 maart 1999 de opdracht te geven het orgel van de Hoofdstraatkerk te restaureren.

De totale kosten voor deze restauratie zijn: f. 304.750, -

Aan het geven van dit advies is een vrij lange periode van voorbereiding vooraf gegaan, waarin verschillende afwegingen zijn gemaakt:

- Wat zijn de financiële consequenties?
- Welke orgelbouwer moet de opdracht krijgen?
- Is nieuwbouw niet veel beter?
- Is de aanschaf van een gebruikt orgel geen mogelijkheid?
- Is het niet mogelijk in "fasen" te restaureren?

De orgelcommissie heeft steeds de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Als je een restauratie laat uitvoeren moet je het geheel aanpakken en geen deelrestauraties uitvoeren.
- Als er een algemene restauratie wordt uitgevoerd moet je dat altijd onder toezicht van externe adviseurs laten doen.

VOORGESCHIEDENIS

1. In het begin van de negentiger jaren wordt de orgelcommissie geconfronteerd met mededelingen over de algehele slechte conditie van het orgel.
In het najaar van 1993 heeft de orgelcommissie advies gevraagd aan de orgeladviescommissie van de Gereformeerde Organisten Vereniging.
Het advies was duidelijk: "Of je doet niets, of je pakt het geheel grondig aan".
Deelrestauratie is niet aan te raden.
2. De orgelcommissie heeft in 1993 in overleg met de adviseurs 2 offertes aangevraagd bij de orgelbouwers Pels & Van Leeuwen en Fama Raadgever.
Beide offertes lagen rond de f. 260.000,-
3. Op 9 april 1994 heeft de orgelcommissie een uitvoerig schrijven aan de K.A.Z en de Commissie van Beheer gericht met als onderwerp "Restauratie orgel Hoofdstraatkerk".
Hierbij waren gegevens over eventuele nieuwbouw, offertes, kostenberekeningen en

aanbevelingen gevoegd.

4. In de vergadering van de K.A.Z van 21 april 1994 is deze brief toegelicht door de leden van de orgelcommissie. Bovendien hebben de heren Gierveld en Telder een zeer deskundige toelichting gegeven over de restauratie- mogelijkheden.
5. De K.A.Z. heeft in zijn vergadering van 19 mei een principe- besluit genomen tot restauratie van het orgel van de Hoofdstraatkerk.
Hieraan werden de volgende voorwaarden verbonden:
 - Er is een bedrag van f 50.000, - in principe beschikbaar
 - Het resterende bedrag zal door te voeren acties door de gemeente moeten worden opgebracht, voordat tot een opdracht tot restauratie kan worden overgegaan .
6. Op 18 september 1996 is er een gemeenteavond gehouden, waarin de plannen tot restauratie zijn toegelicht door de orgelcommissie en door dr A.J. Gierveld. (zie bijlage)
7. In de maanden september t/m november 1996 is er een financiële actie gehouden onder de leden van de Gereformeerde Kerk.
8. In de jaren 1997 en 1998 zijn de volgende activiteiten verricht:
 - onderzoek alternatieven
 - financiële acties
 - bestudering en uitwerking van offertes.

ONDERZOEK ALTERNATIEVEN

In de afgelopen jaren zijn er verschillende suggesties aan de orgelcommissie doorgegeven, schriftelijk en mondeling:

- Een electronisch orgel
- Een nieuw orgel
- Een bestaand orgel over nemen

Een electronisch orgel.

Er zijn kerken die tot aanschaf van een electronisch orgel zijn overgegaan.

Het lijkt in eerste instantie een redelijk alternatief, tocht blijkt dat de tendens van aanschaf van electronische orgels niet doorzet, het tegendeel is het geval.

De aanschaf is ook vrij duur en er zijn vaak "storingen " .

Artistiek bevredigt het op den duur niet.

De orgelcommissie is beslist geen voorstander van een electronisch apparaat.

Een nieuw orgel.

Er zijn verschillende gemeenteleden geweest die deze gedachte geopperd hebben.

Er zijn ook orgelbouwers die adviseren niet te restaureren, maar nieuwbouw na te streven.

Duidelijk is dat de orgelcommissie een nieuw mooi orgel fantastisch zou vinden.

De vraag is echter of het realistisch is om dit na te streven.

De orgelcommissie heeft de volgende argumenten om aan nieuwbouw te twifelen:

- Een nieuw orgel van een omvang vergelijkbaar met het huidige orgel zal zeker f.800.000, kosten, een enorm bedrag.
Er zijn orgelbouwers die vermelden dat we met f. 550.000, - een goed instrument hebben, de vraag is echter of de "omvang" van zo'n instrument toereikend is voor onze toch vrij grote kerk.
- Nieuwbouw betekent (vaak) ook aanpassing van het gebouw. Moet een nieuw instrument op de grond worden geplaatst, op de orgelgalerij of achter in de kerk op de galerij?
Men moet de bijkomende kosten niet onderschatten.
- Een orgel is in de eerste plaats bedoeld als instrument om de gemeente te begeleiden. Hoogeveen kent meer een "zangcultuur" ("Hoogeveen zingt") dan een "orgelconcert-cultuur". Voor orgelconcerten staan in de directe omgeving twee goede instrumenten in de Bentinckslaankerk en de Grote Kerk
- Het gaat primair om de ondersteuning van de gemeentezang. Een gerestaureerd orgel voldoet daaraan.
- Financieel moeten we natuurlijk ook in de gaten houden dat er instrumenten staan in de Oosterkerk, de Zuiderkerk en de Vredehorst, die onderhoud en wellicht soms reparaties vergen.

Een bestaand orgel

Van verschillende kanten is de suggestie gegeven een bestaand orgel te kopen, immers in deze tijd van secularisatie worden veel kerken gesloten.

De orgelcommissie heeft deze mogelijkheid serieus bestudeerd.

Waarom is men deze weg niet verder ingeslagen?

- De prijzen van gebruikte orgels zijn vrij hoog. We hebben aanbiedingen gehad van orgels, waarvan de prijs schommelde rond de f. 270.000, - gulden.
- Goede historische orgels worden spaarzaam aangeboden en zijn vaak zeer duur.
- Bij navraag bij andere Commissies van Beheer bleek dat een advertentie plaatsen wel reacties, maar weinig goed aanbod, opleverde
- Opvallend is dat bij sluitingen van kerken (bijv t.g.v. het SOW-proces) het beste orgel bewaard wordt en het mindere orgel te koop wordt aangeboden. We moeten ook vaststellen dat de historisch waardevolle orgels vaak in Hervormde Kerken staan.
- Aanschaffen van een bestaand orgel betekent praktisch altijd aanpassen van de ruimte. Een orgel moet op de orgelgalerij geplaatst kunnen worden. Zoniet, dan zijn aanpassingen noodzakelijk.
De orgelcommissie is vrij intensief bezig geweest met een Van Vulpenorgel uit de Opstandingskerk te Eindhoven. De prijs: ongeveer f 350.000, -
Het probleem was echter de plaatsing. Op de grond plaatsen was mogelijk, maar dan moest de galerij eruit. Met uiteraard bijkomende kosten.
- Ook is ons gebleken dat soms historische orgels alleen geplaatst mogen worden in een kerk die staat onder monumentenzorg. (n.a.v. een orgel in Zwolle)

CONCLUSIE

We hebben diverse mogelijkheden bestudeerd.

We hebben enige "argumenten" pro en contra genoemd, beseffend dat elk argument ook weer vragen kan oproepen.

Samen met onze adviseurs komen we tot de conclusie dat we de ingeslagen weg (restauratie) niet moeten verlaten.

FINANCIËLE SITUATIE

De kosten van de restauratie zijn begroot op f. 304.500,- (zie bijlage)

De orgelcommissie zal met de orgelbouwer Pels & Van Leeuwen nog nadere besprekingen voeren over de noodzakelijkheid van enkele stelposten.

De orgelbouwer heeft toegezegd de mogelijkheid van het inschakelen van vrijwilligers vanuit de gemeente te willen bespreken. Concreet denken we bijv. aan het inladen van pijpen .

Momenteel staat er op de rekening van het orgelfonds ruim f. 250.000,-

Een geweldig groot bedrag dat tot stand gekomen is door:

- de geweldige inzet van de heren Timmerman en Blokzijl (en vele vrijwilligers) die het vuurtje van het orgelfonds met hun wekelijkse rubriek warm hebben gehouden en enorm veel werk hebben verzet met een goed financieel resultaat.
- de inzet van de organisten Erik Pastink en Daniël Rouwkema die door de verkoop van CD 's en het geven van concerten de "pot" aanzienlijk hebben aangevuld.
- de gemeente die spontaan heeft gereageerd op de financiële actie die in het najaar 1996 is gehouden. Er zijn jaarlijkse toezeggingen tot en met het jaar 1999 gedaan.
- de K.A.Z en de Commissie van Beheer die het orgelfonds in de afgelopen jaren met enkele grote bedragen hebben aangevuld.

Zoals we het nu kunnen bekijken is er nog een tekort van ongeveer f 40.000, --

Met elkaar zullen we naar oplossingen moeten zoeken om dit te overbruggen.

BESTUDERING EN UITWERKING OFFERTES

Op verzoek van de K.A.Z (brief 3 december 1997) hebben de adviseurs en de orgelcommissie contact opgenomen met 2 orgelbouwers. De offerte van de firma Mense Ruiter (Zuidwolde Gr) en de offerte van Pels & Van Leeuwen zijn besproken en bestudeerd.

Beide orgelbouwers staan bekend als goede en degelijke vaklui.

Mense Ruiter bleek uiteindelijk goedkoper te zijn, maar kan pas in het jaar 2001 beginnen, terwijl de firma Pels & Van Leeuwen dit jaar een start kan maken.

Op 25 februari 1999 is er een gemeente-avond gepland. Daar zullen onze adviseurs de werkzaamheden die worden uitgevoerd nader toelichten.

TENSLOTTE

De restauratie van het orgel is een vrij ingrijpende zaak, waar verschillend over gedacht wordt. Er zijn orgelbouwers die liever spreken over "instandhouding ".

Ons orgel is een gegeven. Het is wellicht zinvol om de samenvatting van de toespraak van dr. A.J.Gierveld, gehouden op de gemeente-avond van 18 september 1996, nog eens na te lezen.(zie bijlage)

In deze samenvatting staat vermeld: "Bij het uitbrengen van adviezen houden we steeds in het oog dat gemeenschapsgeld verantwoord moet worden uitgegeven."

Met het uitgebrachte advies hopen we zo verantwoord mogelijk gehandeld te hebben.

Bijlagen : 2

Commissie-groot Hoogeraad Westduinakerk 19 september 1998.

De K.K.Z heeft U in een van deze punten afgewacht met de doel informatie over het herstel (restauratie) van het orgel in deze kerk.

U heeft een groot orgel (27 stemmen), in oorsprong uit 1848 (Dreyman Mainz voor Koninkrijk Post Kerk) in Hoogeraad geplaatst in 1918. Het was een mooi romantisch orgel bij uitstek geschikt voor de eisen van een klassieke kerk.

In 1952, ongeveer twee decennia later, is goed bekend staande orgelmaker Hoil, uit een van de kerken in een land, in 1992, de stad van de nieuwbouw, is in gekoncentreerd door de afkeer van het 19de-eeuwse romantische orgel, hoewel G.A.C. de Graaf uit Amsterdam een voor de tijd modern orgel, met gebruikmaking van aanwezig materiaal, waarvoor de meest essentiële delen van een orgel, de windladen en orgel pijpwerk. Vorig jaar was ik de adviseur betrokken bij de renovatie van het orgel in de prof. kerk van Conventen, ook een oud orgel uit ca 1911, in 1995 door dezelfde De Graaf totaal verbouwd.

Een totaal nieuw orgel bouwen is eigenlijk gemakkelijker dan een nieuw maken met gebruik van oude essentiële onderdelen. Het brengt allerlei beperkingen met zich mee.

De Graaf was inventief, maar zijn ideeën maakten de mechanische overbrenging van toets naar speelventiel en van registerkoppeling naar sleep vanden geen noodzaak.

Het orgel in de Westduinakerk is echter in aanleg geen slecht orgel, het heeft veel kwaliteiten, maar deze komen niet meer tot hun recht. Het is economisch niet verantwoord om dit grote orgel te restaureren of te sloeken en er een even groot nieuw te laten bouwen. De vraag van de K.K.Z aan uw orgelcommissie (d.d. 13 sept. 1993) was om als alternatief van restauratie te onderzoeken wat de bouw van een nieuw orgel van dezelfde omvang als het huidige kost. Nu heeft men in Nederland thans betere kwaliteit dan ooit tevoren in deze tijd eren. Maar het bijbehorende kostenplaatje (f 750.000- f 900.000) is verre van aantrekkelijk. Vandaar dat er gedacht moet worden aan herstel van het bestaande orgel. Restauratie, maar dan grondig, van dit orgel is verantwoord om de beste economische oplossing voor deze gemeente. Bij het uitbrengen van adviezen houden we steeds in het oog dat gemeenschapsgeest verantwoord moet worden uitgegeven, geteund.

Wat moet er nu aan dit grote orgel gebeuren.

Ieder orgel moet zeker 25 jaar goed onderhouden hebben. Probeer dat eens met een auto!
De technische staat van dit orgel is slecht!

Windvoorziening. De windvoorziening levert een onrustige wind die een instabiele toon veroorzaakt. Elektrische ventilator-buizen-regulatoren-kanalen, ventilator kan o.i. nog meer en is groot genoeg als alle wind leutig op zijn plaats komt. De buizen zijn destijds beplakt met schapevlees, dit heeft zich goed gehouden, is niet geheel uitgeleegd en kan nog een tijd mee. De regulatorenbuig heeft een te slappe bodemplaat, nieuwe schokbuig op 100 regulatoren. De overblijvende windbuizen (westaflex) vervangen door houten kanalen van voldoende diameter. Vooral van belang voor linker pedaalblad.

Windverzekering. windladen-slepen, pedaalbladen uit 1960 zakken door: gevolg! Windlicht is nog wat anders dan waterlicht! Dit is een kostbare zaak. Tekenning? De windladen zelf

uit elkaar halen en inwendig bijna geheel vernieuwen en uitgieten met lijm. Alle slepen moeten van de windlade af en alle gaten in die slepen moeten aan de onder- en bovenkant een ring krijgen tegen het lekken. 3192 stuks. 210 nieuwe pulpeten van lamsleer, 210 ventielen opnieuw beleren en vooraf goed vlak en schoon maken!

Pijpwerk: Valt gelukkig mee; houten pijpen uitgedroogd en lek, bekers Bazuin zijn verzakt. Je kunt de kieren in die houten pijpen wel dichtplakken met tape of zelfs met stukjes leer, maar dat is geen restaureren. Uit elkaar en opnieuw lijmen! Scheefgezakte metalen bekers van Bazuin 16' herstellen en meer ondersteuning geven.

Speel- en registermechaniek (overbrenging van toets naar ventiel en overbrenging van registerknop naar sleep): hoe kleiner orgel hoe eenvoudiger!! dus: ...
Slijtage draaipunten door gebruik. Een organist moet goed gereedschap hebben. Zijn bedoeling moet wel uitkomen en niet onderweg door een gebrekkige mechaniek om zeep worden geholpen. Het herstel van de mechanieken vergt veel zorg. Maar de door De Graaf ontworpen mechaniek is een gegeven. Wij vragen ons af in hoeverre De Graaf deze aan de tekentafel ontwierp of dat hij maar keek hoe het uitkwam in de soms erg beperkte ruimte. Voor een totale beter uitgerekende en dus beter lopende mechaniek is geen ruimte. De Graaf woekerde met de beschikbare ruimte en bleek zeer inventief.
Veel trekdraden en stiften moeten worden vervangen. Pedaalklavier bijvoorbeeld moet opnieuw bevestigd worden. Ontbrekende delen van de handklavieren bijmaken (ebben en ivoor)

Opstellen en bij-intoneren en weer stemmen:

300 tot 350 man-uren werk.

Het totale werk wordt door de ene orgelmaker begroot op 2245 uren, door de ander op 3346 uren. Het zal er wel ergens tussenin uitkomen. Materiaalkosten zijn er ook.

En alles moet tegelijk en dat zult u begrijpen: demontage is kostbaar en moet niet steeds als er weer een volgend mankement geconstateerd wordt. Daar is de prijsopgave van de orgelmaker dan ook op gebaseerd. Fasering kost goud.

BEGROTING RESTAURATIE ORGEL HOOFDSTRAATKERK

A	Restauratie bovenwerk	f. 56.522,--
B	Restauratie hoofdwerk	f. 54.023,--
C	Restauratie rugwerk	f. 44.910,--
D	Restauratie pedaal	f. 26.046,--
E	Restauratie speeltafel	f. 16.301,--
F	Tekenwerk en foto 's	f. 6.737,--
G	Egaliseren en stemmen	f. 29.558,--

		f. 234.097,--
	17 ½ % B.T.W.	f. 40.967,-

	TOTAAL	f. 275.064,--

F	Stelposten	
	Balg verplaatsen/trompetbekers	f. 7.902,-
	Twee nieuwe tremulanten	f. 1.340,-
	Nieuwe windmachine	f. 2.996,-

		f. 12.238,-
	17 ½ % B.T.W.	f. 2.143,-

	TOTAAL	f. 289.445,-

G.	Kosten adviseurs 5% (excl. B.T.W.)	f. 12.300,--
H.	Onvoorziene kosten	f. 3.000,--

	TOTAAL	f. 304.745,--

Opmerkingen

1. De prijzen zijn gebaseerd op de huidige kosten voor lonen en materialen (index 31-12-1998=100)
2. De reis-, verblijf-, en transportkosten zijn inbegrepen.
3. De garantie is 10 jaar, mits jaarlijks een stembeurt en controlebeurt worden uitgevoerd.
4. De prijzen zijn geldig tot 1 maart 1999.

Met de firma zal o.a. nog gesproken worden over:

- De noodzakelijkheid van de stelposten
- De mogelijkheid om vrijwilligers in te schakelen